

Deák Lászlót; az ezúttal regényíróként is elismert költőt, Dobozi Esztert; a vers és a verstan kiemelkedő szakértőjét, Szepes Erikát. A szerző fényt bocsát a színművészettől az irodalomhoz pártolt s a líra határán egyensúlyozó, igen eredeti stílusú novellistára, Csernák Árpádra. Velem együtt kitűnőnek minősíti a tömören megírt, portréfestésében találó Marsall László-monográfia szerzőjét, Sturm Lászlót; a költőnek-kritikusnak egyaránt mély érzésű Kelemen Lajost – Baán Tibor az ő Tóth Erzsébetről írt monográfiájáról szólva kettős ismertetést végzett, a rendszerváltást előkészítők nemzedékéből kiemelkedő költőt és a róla esszéértékűen író monográfusát. Megérdemelt elégtételt szolgáltat a kritikus a ritkán méltatott, egyre inkább kozmikus költői világot építő Szigeti Lajosnak. Megerősíti régóta kiharcolt prózaírói rangjában a sokáig inkább költőként ismert Mezey Katalint; a magyar kultúraépítést ma is gyönyörű versekkel szolgáló Kiss Benedeket; a versben újrateremtett égi és földi szépség, a lelkiesség és az etikai igényesség bűvöltjét, Rózsássy Barbarát. Méltó szavakkal fogadja Benke László, Madár János megszenvedett, régi önmagához is, népéhez is hű, életés, közösségi ihletésű költészetét; Gömöri György kultúraépítő és kultúraközvetítő szerepét, mindig elmés, igényes verseit; úgyszintén a gondolati líra élvonalában haladó, az idő folyamát anyagyszerűen érzékelő-fájlaló, de nem panaszkodó Ágh

István költeményeit. Az elsőrendű formaérzékű Fecske Csaba egyre mélyülő, *derűjét így is megtartó* költészetének értékeiről ugyanúgy meggyőző Baán Tibor, mint a modern vers új útjait kereső Villányi László, a költemény „drámai terét” megteremtő, illúzióitól megszabadult Pusztai Zoltán, a mesészerű prózaverset magas szintre emelő Czilczer Olga és az általam eddig nem ismert, de a fölfedezésre feltétlenül érdemesnek bizonyult Baka Györgyi verseinek művészi rangjáról, akárcsak a költői érzelem jogát visszaigénylő Láng Csabáéről, a lexikonok alfabetikus szerkezetét követő Mezei Gáboréről, az esszéíró Pozsgai Györgyiéről, az ironikus kispórázó író Szlafkay Attiláéről, a napló-novellákat író, szociográfiai ihletésű Oberczian Gézáéről. Két műfajban értékeli a jó költők elindítójaként is ismert Filip Tamást, aki a vonzó képi világú líra művelése mellett meggyőző költészettani fejtegetésekkel áll ki a talmisságokkal szemben, egy helyütt „az írástudók ájulását” említve. (Julien Benda „az írástudók árulását” kárhoztatta Babitsunk értelmezésében, innen a szójáték.)

Hívogató és otthonos a szemle: érezzük, hogy a kritikus együtt lélegzik élő irodalmunkkal. Baán Tibor szavával mondván „összeáll a kép”, a mai líra képe. Teljességet ígér, amelyet derekasan megközelíthet, ha majd más szerzők is göröcső alá kerülnek kritikusi műhelyben.

BENCE ERIKA

Szentesi Éva: Pedig olyan szépen éltek

Libri, 2018

„Vidám, vakmerő, durva és menetelő katonai alakulat. Regényalakok: eláztatiasodott, kegyetlen és durva gyilkosok. Elembesedett, kegyetlen és durva állatok, akikben van szív, nem ismerik a félelmet és – naivak. Mellékalakok: Arab zsoldban kémkedő garázdák. Hős: Fiatalos külsejű, tréfás, de legyőzhetetlen egyének. Gondtalan ifjak vagy lefokozott tiszték. Ajánlatos kezdet: Kocsma vagy kintin, ahol egy mind ez ideig legyőzhetetlen, valószínűtlenül hatalmas katona garázdálkodik.” Rejtő Jenő *A detektív, a cowboy és a légio* című novellájából származik az idézet. Főhőse, az író, saját műhelytitkaiba avatja be hallgatóját és befogadóját, amikor többek között a légio regényt alkotó sablonok mibenlétére irányítja a figyelmet.

Lepusztult, vidéki/peremvárosi környezet, a családfő alkoholizmusa miatt szociálisan lecsúszott család, félprostitúált, szeretőket tartó anya, bántalmazó apa. Ajánlatos kezdet: a gyerek az ágy alatt lapít, és félelmében bepisil, miközben az anya egy idegen férfival közösül. Főhős: az említett viszonyok között nevelkedő, érzelmileg elhanyagolt, szeretetre és figyelemre vágó kislány. Iskolai környezetében lenézik és kiközösítik szegénysége miatt, majd a kollégiumban, hogy ugyanezt elkerülje, nagyotmondással, hazugságokkal alakít ki maga körül egyfajta nagymenő mítoszt, amit az iskolai szabályok megszegésével (cigizés, füvezés, szökösek, kocsmázás stb.) igyekszik hitelesíteni társai előtt. Idősebb férfi használja ki naivitását és kiszol-

gálatottságát. Szüzességét biliárdasztalon veszíti el. Felnőttként érzelmi üresség jellemzi, ami kapcsolatait is szétzilálja. Gyakori jelenetek: durva szex. Maszturbálás és orális közösülések részletezése. Mellékalakok: irigyelt gyerekkori barát, akivel felnőttként, megváltozott élethelyzetben újra találkozhatnak. Szeretni képtelen anya, akinek magatartása benne, saját anyaságában ismétlődik. Különböző társadalmi helyzetű férfiak (férj, szerető), akik eltérő előjellel, a maguk módján (korlátozó, de biztonságos otthon megteremtése, illetve pénz és kapcsolati tőke által) megadják számára a lehetőséget, hogy „felépítse önmagát”, de ő elutasítja vagy kihasználja őket. Noha alacsony sorból igen magasra jut, tagja lesz a felső tízezer világának, hazug és züllött életmódjukat megveti, megcsömörlök tőle. A befejezés nyitott: a főhős vagy hátat fordít addigi életének, és – visszatérve családjához – megpróbálja újra felépíteni romokban heverő magánéletét és benne önmagát, vagy tovább sodródik az árral, és folytatja a gazdag és befolyásos férfi fiatal barátjának sekélyes életét.

Az irodalom, természetszerűleg, nem egyetlen regiszteren (pl. a magas irodalom attribútumain) alapuló szövevény, s így a Szentesi-próza sem okvetlenül az Esterházy-Nádas-Márton-Darvasi-Péterfy-vonalon értelmezhető és értékelhető. Önmagát sem itt, hanem az irodalom „női diskurzusként” ismert (létezésében és definiálhatóságában is diszkurzív!) jelenségkörében határozza meg. Legismertebb jelenkori változata: Helen Fielding *Bridget Jones naplója* sorozata, ahova illeszkedne pl. Rácz Zsuzsa *Terézanyu-trilógiája* is – amennyiben a harmadik, *Ismeritek Terézanyut?* (2011) című könyvét is ide soroljuk. De a Péterfy-Novák Éva által művelt próza is ide tartozik, amelynek néhány darabját – nem véletlenül – Szentesi is „átsajátította/beleírta” saját szövegvilágába: a *Kardos Margit disszidál* (2017) történeteire Péterfy-Novák novellái, *A rózsaszín ruha* (2017) darabjai reflektálnak.

A magyar szakirodalom viszont a „rózsaszín” jelzővel illeti a szórakoztató irodalomnak azt a típusát, amelynek sémájára Szentesi Éva *Pedig olyan szépen éltek* című regénye rávetíthető. S ez, vagyis a meglévő minta működtetésének eredeti módja, a tőle való elmozdulás egyedi és ezáltal műfajteremtő példája az, ami a Rejtő-idézet helyét itt, ezen írás első bekezdésében indokolja. A vonatkozó irodalom (*Az ellopott tragédia. Rejtő Jenő-émlékkönyv*, szerk. Thuróczy Gergely, PIM – Infopoly Alapítvány, 2015)

megegyező álláspontja szerint Rejtő Jenő nagysága nem abban mutatkozik meg elsősorban, hogy kiváló kaland-, illetve légiós regényeket írt, hanem hogy műveiben bravúros módon alkotta meg ezeknek visszaját, paródiáját. A hangsúly a „kreatív elmozduláson” van, ami egyúttal arra is magyarázatot adhat számunkra, hogyan válhatott az eredetileg ponyvaregénysablonokat mozgó Rejtő-opusból a magyar irodalom klasszikus remeke, s miért nem történt meg ugyanez – talán a *Kockás Pierre*-regények (Charles Lorre/Nagy Károly, 1909–1942) kivételével – más légiós regénysorozatokkal. Miként valahova ide vezethető vissza az is, hogy a magyar *Bridget Jones*-kísérlet, az *Állítsátok meg Terézanyut!*

(2002) és a *Nesze Neked Terézanyu!* (2009) megjelenését – noha az első kötet igen népszerűvé vált olvasói körökben, szórakoztató irodalom kategóriában az évtized regénye! – miért kísérte a kritika sokatmondóan hűvös hallgatása.

Megvolt tehát a téma és az alkalmas narratíva is egy új, Szentesi-féle „nőregény” létrejöttéhez. Nem is kellett volna más, mint a meglévő sémát eredeti tartalommal feltölteni, kreatív „elmozdulások”-at tenni új összefü-

gések, meglátások és megoldások felé. Ehhez képest a Nyilánszki Mari-elbeszélés főbb tartalmi erővonalai és motívumai alig különböznek egy (dél-) amerikai szappanoperahős történetét bemutató film kliséitől. Szerepel bennük egy „főgonosz”, aki minden rossz forrása. Szentesi regényében ezt a szerepet az anya tölti be: többszörösen frusztrált személyiség, aki, lányára vetítve ki ezeket, teljesen tönkreteszi annak felnőtt életét, elvágja előtte a harmonikus élethez vezető boldogulás útjait, ezért a gazdagok világába bekerülő szegény lány szükségszerűen ösztönlény („vad angyal”) marad, akitől az önpusztító magatartás sem idegen, s egyetlen fegyvere a nyers, szókimondó, bevállaló magatartás. Szüzességét kiszolgáltatott helyzetben, egyáltalán nem a várt „szőke herceg” ölelésében veszíti el. A biliárdasztal is szerepet játszik benne. Teherbe esik. Gyermeket szül, látzólag jóra fordul a sorsa Máté, a jómódú mintacsatládból származó fiatalember oldalán, de anyaként sem tud kiteljesedni. Gyermekeit elutasítja, elhanyagolja, idejét a szeretőjével tölti (ha jól emlékszem, a múlt század kilencvenes éveiben vetített *Dallas* sorozatban ez a magyar szinkronban Samanthának nevezett, eredetileg Sue-Ellen nevű szereplővel volt ugyanígy!). Nem sokat módosít, segít mindezen az sem, hogy egyes jelentésszálai és szereplőinek alakja direkte aktualizálható, illetve referenciális társa-

dalomkritikát hordoz (felismerhető pl. napjaink primitív közéleti szereplője, akiről regényének feleségverő funkcionáriusát mintázták). Vannak frappáns jelenetei. Ilyen, amikor a kórházba került és a lefizetett orvosok által összefércelt, bántalmazott barátnőnek küldött szobányi virághalmazt kukába hányja, illetve a pánik az intézményben, amikor a befolyásos férjtől rettegő személyzet és az élettárs is hisztérikusan próbálja akadályozni e demonstrációjában. S hogy az én-elbeszélő olykor megmutatja a vágyott másik oldal, az irigyelt gyerekkori barátnő karrierjének (noha neki „nem kellett senkit sem leszopnia érte!”) kudarcait is.

A *Pedig olyan szépen éltek* egyes epizódjai „félpornó” filmek sekélyes jeleneteivel mutat rokonságot: „Pornót nézek. [...] Benyúlok a takaró alá, és elkezdem simogatni magam. Nagyon gyorsan el tudok élvezni, ha magamnak csinálom, úgyhogy nem kell sok idő. Igazából szeretem még késeletteni is az orgazmust, ilyenkor lassítok a kezemmel. Reggel van. Reggel a legjobb maszturbálni. Ezt jobban szeretem, mint a rendes szexet.”

Nem a jelenet obszcenitásával van gondom. Számos magyar regényben (pl. Esterházy Péter, Parti Nagy Lajos, Totth Benedek műveiben) ennél messzemenően durvább, ütősebb szexjelenetek fordulnak elő. Hanem épp ezzel, a megjelenítés erejével és funkcionalitásával. Minek, ha egyébként nem áll a jelentés szolgálatában? Nem mond el semmit a női test és lélek működéséről, s nem tesz hozzá semmit a regényhez, főleg, hogy maga a választott narratíva sem bővelkedik bonyolult tartalmi és jelentésbeli kifutásokban. Nem én találtam ki, egy – ide sem tartalmi, sem formai szempontból

nem kapcsolódó, ezért felesleges meghivatkozni – kritikában olvastam, miszerint a szerző által értékelt mű olyan, mint a korcsolyázás. Csak felülről karistolja a jeget. Én ilyennek tartom, nemcsak azt a prózát, amit Szentesi Éva ír, legyen szó akár a *Pedig olyan szépen éltek* regénykísérletéről, akár a *Kardos Margit disszidál* rövidtörténeteiről, hanem a kortárs recepció által „nőinek” mondott irodalomról is. „Felszínen korcsolyázás.” Olvastam azokat a véleményeket is, amelyek szerint – a jelzett diskurzus legitimitásának és definiálhatóságának bizonytalanságaiból következően – egyelőre úgy állunk, hogy autentikus „nőregényeket” eddig csak férfiak írtak, például az említett Esterházy Péter, Parti Nagy Lajos, vagy akár a magyar történelem egy adott korszakának (a 18. század végi felvilágosodás mozgalmának) „nagy történéseit” egy nagyszerűen megrajzolt női elbeszélő (Kazinczy Ferenc hitvese, Török Sophie) perspektívájából és elbeszélése révén látató Péterfy Gergely *A kitömött barbár* (2014) lapjaiban. Van, aki erre a poentizált véleményre Rakovszky Zsuzsa vagy Tompa Andrea nagyregényeit hozza fel ellenérvként. Ami csak azért részben helytálló, mert az említett opusok meg más narratívákon (mint a történelmi vagy a családragény) belül határozzák meg önmagukat.

Arra is gondoltam, hogy az a beszédmód, amely Szentesi Éva regényét jellemzi, azért ilyen felszínes, mert egy olyan sekélyes, kimerült világról és magatartásról ad számot, amelyhez ez lenne a megfelelő. Csakhogy szemmel láthatóan nem működik. Talán, mert a dehonesztáló üres épp a beszéd, illetve a szerkezet elmélyültségében, illetve összetettségében látható legjobban.

KIS PETRONELLA

Gárdos Péter: Hét mocskos nap

Libri, 2018

Gárdos Péter első regénye, a *Hajnali láz* akkora népszerűsége tett szert nemcsak itthon, hanem a nemzetközi könyvpiacra is, hogy összesen 36 országban jelent meg, brutális eladási számokat produkálva, Magyarországon pedig film is készült belőle – hatalmas összegű, több száz millió forintos állami támogatással –, amelynek forgatókönyvírója és rendezője is maga a szerző volt. Közös a *Hajnali láz*ban és a *Hét mocskos nap*ban, hogy eredetileg

mindkettő filmként jelent volna meg először. Utóbival már meg is kezdődött a munka, azonban váratlanul félbeszakadt, és Gárdos Péter újra inkább a regényírás felé fordult. A *Hét mocskos nap* is valószínűleg a *Hajnali láz*hoz hasonló nagy érdeklődésre tarthat majd számot, és ekkor már nem fog elmaradni a mozivászonra kerülés sem.

A *Hajnali láz* történelmi megközelítésű tematikája részben hasonló a *Hét mocskos naphoz*: ennek a